

Bosna in Hercegovina je najšibkejša točka, ker je njena državna ureditev takšna, da je Republika Srbska pod vodstvom Milorada Dodika zelo izpostavljena ruskim vplivom, pravi Vesko Garčević. FOTO DARIA SITO SUČIĆ/REUTERS

Rusija lahko krizo iz Ukrajine prenese na Balkan, če hoče

Vesko Garčević Črnogorski diplomat, profesor mednarodnih odnosov na univerzi v Bostonu, o možnosti širjenja napetosti po Evropi

Nekdanji veleposlanik Črne gore pri zvezi Nato, OVSE, v Avstriji in Beneluxu Vesko Garčević danes predava mednarodne odnose na univerzi v Bostonu. Poglobljeno se ukvarja z multilateralnimi odnosi na področju evropske varnosti ter varnostnimi temami z območja Zahodnega Balkana. Z njim smo se pogovarjali predvsem o tem, kako vojna v Ukrajini lahko kroji aktualno dogajanje na Balkanu.

NOVICA MIHAJLOVIĆ

Kako nekdo, ki odlično razume Balkan, od daleč vidi sedanje razmere v regiji? So utemeljene ocene, da bi lahko v senci vojne v Ukrajini prišlo do zaostrovanja tudi v tem delu Evrope?

Žal moram pritrditi tistim, ki sedanje razmere komentirajo z besedami, da vse smrdi po 90. letih prejšnjega stoletja. Denimo besednjak visokih dostojanstvenikov Srbske pravoslavne cerkve spominja na besednjak iz tistega obdobja. Ko razmišljamo o tem, koliko je Balkan izpostavljen tveganju za eskalacijo krize, je mogoče potrditi, da je po vzhodni Evropi, ki je trenutno v žarišču, naslednja regija, ki bi lahko bila izpostavljena večjim tveganjem, zagotovo Balkan.

Potencialnih žarišč eskalacije na Balkanu je več, kajne?

V tem pogledu, če bi že moral kogarkoli izpostavljati, bi rekel, da je Bosna in Hercegovina najšibkejša točka. Zato, ker je njena državna ureditev takšna, da je Republika Srbska pod vodstvom Milorada Dodika zelo izpostavljena ruskim vplivom in Rusija zlahka izrablja lokalne voditelje, da bi prenesla ali podžgala nekatera nesoglasja in morda celo kakšen spopad. Ali se bo to zgodilo, je drugo vprašanje. Veliko bo odvisno od razvoja dogodkov v Ukrajini. Če ne vprašate, ali Rusija to zmore, je odgovor – zmore. Na vprašanje, ali se bo to tudi zgodilo, pa ta čas ni mogoče odgovoriti.

Živite v Združenih državah Amerike, kako vidite položaj te velesile v trenutnih razmerah?

Vesko Garčević predava mednarodne odnose na univerzi v Bostonu. FOTO OSEBNI ARHIV

Zagotovo je v tem trenutku veliko več pozornosti ZDA usmerjene na Ukrajino, ker so razmere tam res hude in zelo pomembne za varnost v Evropi in svetu. Bi si pa kljub temu želel, da bi se ZDA in predvsem Evropska unija malo bolj ozrli tudi na Balkan, saj bi tam lahko storile veliko več.

Kaj na primer?

V mislih imam predvsem ponovno oživitve evropske perspektive Balkana. Znano vam je, da je širitveni proces odložen v predal in se z njim nič ne dogaja. Regija potrebuje perspektivo, otipljivo upanje in znak, da je nekemu zanimiva. Svojo resnost in zavzetost za regijo bi EU in ZDA lahko pokazale tudi s kakšnimi pomembnimi političnimi obiski v regiji. Putin je bil večkrat v Srbiji, visoki predstavniki Kitajske so tudi že večkrat obiskali Srbijo in regijo, medtem ko se zdi, da se visoki predstavniki EU in ZDA regije izogibajo.

Zakaj so ti obiski pomembni?

Vsak tak obisk prinaša neko sporočilo podpore. Če bi to politično sporočilo spremljala še oživitve upanja, da se bo tem državam odprla pot v evroatlantske integracije, bi to imeli po moji oceni pozitiven učinek na državljanse teh držav. Predvsem imam v mislih napredek na poti k članstvu v Evropski uniji, to ni nič novega,

Francija in tako naprej, niso bile naklonjene vidnejšemu napredku te države v smeri članstva v zvezi. Ta ukrajinska nevtralnost je potrditev tistega, kar je že bilo v zraku, a o tem ni nihče govoril – da Ukrajina nima velikih možnosti, da postane članica Nata.

Približevanje Natu je vendar eden od ruskih vzrokov za vojno.

Mislím, da so tudi v Moskvi vedeli, da Ukrajina nima možnosti za vstop v Nato. Zato s stališča strateških ciljev Moskve ne razumem te agresije, saj Ukrajina nikakor ni imela jasne perspektive članstva, da bi morala Rusija zaradi tega posredovati, kot je posredovala.

Kaj dejstvo, da Rusija tudi brez razloga za strateško zaskrbljenost tako brutalno napade drugo državo, lahko pomeni za Balkan?

Bojim se, da je perspektiva članstva v Natu znotraj regije težko uresničljiva. Imamo samo dve državi s to namero. Kosovo, ki ima željo, da postane članica, ima pa številne notranje probleme in ga štiri članice Nata ne priznavajo. Imamo pa tudi Bosno in Hercegovino, ki si želi članstva, a ima prav tako notranje težave, kar Republika Srbska možnost članstva v Natu odločno zavrača. Trenutno imata torej večje možnosti za vstop v Nato Švedska in Finska kot omenjeni državi.

Rusofilija je zelo močna v regiji. Črna gora je v Natu, vendar ruski oligarhi brez strahu tam na varnem puščajo svoje jahte. Severna Makedonija je polna rusofilov, čeprav je članica zveze Nato, če Srbije in Republike Srbske sploh ne omenjam. Kako lahko je to naklonjenost zlorabiti, da se kaj zakuha?

Rusi zlahka za kaj takega zlorabijo lokalne akterje v vsaki od teh držav. Kot veste, je občutek povezanosti med pravoslavnim prebivalstvom in Rusijo močen, saj mnogi običajni ljudje menijo, da je Rusija njihov naravni zaščitnik in poistovetijo vero z Rusijo, kar nikakor ni točno. So pa to občutki, ki jih je treba upoštevati pri razumevanju regije. Menim, da se vpliv Rusije kaže v dveh smereh, ena je ta, ki se uresničuje skozi kulturološko,

Pri obisku treh premierov v Kijevu vidim dve sporočili. Prvo je, da gre za nekakšno simbolično podporo Ukrajini. Vendar menim, da je bil v teh državah namen notranjepolitičen.

religijsko in zgodovinsko povezanost, tu je še posebno dejavna Srbska pravoslavna cerkev pri poudarjanju ruskega narativa o povezanosti z Rusijo in Putinom. Druga smer je poslovna, skozi vezi z ruskimi oligarhi, ki tam niso od včeraj, denar večine teh ljudi pa je zelo tesno povezan z rusko državo. Delati z ljudmi, kot je Oleg Deripaska, ki je bil zelo dejaven v Črni gori, pomeni delati posej z rusko državo, in ne z Deripasko.

Zakaj so jahte oligarhov na varnem v Črni gori, članici zveze Nato?

To tudi meni ni vseh in vprašanje, zakaj so jahte v lasti Abramoviča in drugih oligarhov v Črni gori, mi zastavljajo številni sogovorniki v Ameriki. Ne vem. Sprva ti ljudje še niso bili pod sankcijami Evropske unije, ni bilo pravne podlage za posredovanje lokalnih oblasti. To je povsem razumljivo, kar pa me zanima, je vprašanje, zakaj so med vsemi državami izbrali Črno goro.

Mnogi običajni ljudje menijo, da je Rusija njihov naravni zaščitnik in poistovetijo vero z Rusijo, kar nikakor ni točno.

Zakaj niso šli na Hrvaško, v Grčijo, Francijo in tako naprej? Dejstvo je, da je Črna gora majhna in se zdi lahka tarča, je pa članica Nata in to otežuje skrivalskega taksniškim likom. Po drugi strani pa je Bosna in Hercegovina mnogo bolj ranljiva in posledice za stabilnost regije bi bile veliko večje, če bi se tam kaj zgodilo.

Premierji Slovenije, Češke in Poljske so potovali v Kijev, svojo pot so označili kot znak solidarnosti in enotnosti EU. Kako je ta podvig videti z druge strani Atlantika? Ne strinjam se z ocenami o enotnosti EU. Ocenjujem, da so Rusi pričakovali veliko več problemov z Evropsko unijo, ko gre za oblikovanje stališča do Rusije v smislu energetske odvisnosti.

Kar smo videli do zdaj, nakazuje, da je EU vendarle kljub razlikam ohranila nekakšno enotnost.

Vprašanje je, kako dolgo bo ta enotnost vzdržala, če bo kriza trajala do jeseni, ko se bo spet povečala potreba po energentih. Ko pa gre za omenjeni obisk, v njem vidim dve sporočili. Prvo je, da gre res za nekakšno simbolično podporo Ukrajini. Vendar menim, da je bil v teh državah namen notranjepolitičen. Vsaj dva od treh obiskovalcev sta znana po populizmu, hotela sta pobrati kakšno točko, saj je zdaj izjemno pomembno stati ob strani Ukrajini in ukrajinskim beguncem. Na drugi strani sta imela povsem drugačno politiko, ko so begunci z Bližnjega vzhoda prav tako bežali pred vojno in so bila njihova življenja ogrožena, njihova mesta in hiše porušeni. V smislu človeškega trpljenja je bil položaj enak, odziv populističnih politikov pa je bil povsem drugačen. V tej poti vidim predvsem populizem, povezan z notranjepolitičnimi potrebami, tudi zato njihova pot ni bila usklajena z Brusljem in drugimi državami, ki so, če smo iskreni, pomembnejše v EU, nimajo pa takšnih populizmov v svojih vodstvih.

Dva od treh obiskovalcev Kijeva v preteklosti nista slovela po prizadevanju za enotnost EU, o kateri zdaj govorita?

Drži. Aktivno sta razbijala enotnost EU, med drugim tudi ob vprašanju pomoči beguncem. Kdor je razumel, da je bilo v tistem trenutku takšno stališče voda na mlin Putinu, je dobro razumel. Podpirali so Ruse, ker ščitijo tako imenovane tradicionalne družinske vrednote, za katere si Rusija prizadeva. Ruski patriarh je izjavil, da je v Ukrajini vojna proti popačenim vrednotam, ki prihajajo z Zahoda. Čeprav vojno v Ukrajini poskušajo prikazati kot ruski odziv na širjenje Nata, bi rekel, da Ruse bolj motijo vrednote, ki jih povezujejo z EU in so prišle v Ukrajino s spremembami leta 2014. Seveda to ne pomeni, da je Ukrajina sama po sebi simbol demokracije in svobode, vendarle pa je v primerjavi z Rusijo velika razlika.